רבי אליעזר אומר פותחין לאדם בכבוד אביו ואמו. (ד) שאומר לו אילו היית יודע שאומרים על אביך אוי לו לאב שגדל בן רשע כזה שהוא פרוץ בנדרים שכן רשעים דרכן לנדור כדאמרינן לעיל בפירקין קמא (דף ט.) ואם אמר לאו דאילו הייתי יודע לא הייתי נודר מתירין לו: **וחכמים אוסרין.** שאפילו אין דעתו להתמרט נותנים לו דעת (ה) להתמרט: **רבי אליעזר אומר עד שפותחין לו בכבוד אביו ואמו כו'.** כלומר אם כן יכולים לפתוח לו בכבוד אביו ואמו פותחין לו גמי בכבוד המקום שיכולים לומר לו גמי שכנגד הקב"ה עושה שנודר ורשע הוא לשמים: **אלא אם אתה אומר כן.** שפותחין לו בכך: **אין נדרים.** בגמרא מפרש לה: **בדבר שבינו לבין אביו ואמו.** במה שהדיר הם לריכים לו להנאתו שפותחין לו בכבודם: **פותחין בגולד.** בדבר שלא היה בעולם בשעת נדרו (ו) ועדיין עתידין לבוא לעולם לאחר שנדר. ומפרש כיצד: **ונעשה סופר.** אית דאמרי תלמיד שהוא לריך לו ואית דאמרי לבלר שלריך לו גמי: **או שהיה משיא.** המודר את בנו ואמר אילו הייתי יודע כו' בקרוב זמן לא הייתי נודר: **ונעשה.** אותו בית: **בית הכנסת.** האי גולד ממש הוא: **ר"א מתיר וחכמים אוסרין.** דקסברי אין פותחין בגולד. וכמש"ל מזיר בפ' ב"ש (דף לב:) מפרש דזכיהו חכמים לר' אליעזר והודה להם: **גמ' מאי אין נדרים.** דקאמר (ו) לן רבי לדוק לר' אליעזר אין נדרים: **ניפרין יפה.** כדפרשינן לעיל אפילו שאין דעתו להתמרט מתוך שמאיימין עליו כל כך משום כבוד אביו ואמו אומר שמתמרט אבל אין מתמרט לגמרי: אין

רבי אליעזר אומר פותחין לאדם בכבוד אביו ואמו חכמים [א]אוסרין אמר רבי צדוק [ב]עד שפותחין לו בכבוד אביו ואמו יפתחו לו בכבוד המקום אם כן אין נדרים (ג) [ג]מודים חכמים לר' אליעזר בדבר שבינו לבין אביו ואמו שפותחין לו בכבוד אביו ואמו (ד) ועוד אמר רבי אליעזר [ה]פותחין בגולד וחכמים [ו]אוסרין כיצד אמר קונם (ז) שאני נהנה לאיש פלוני ונעשה סופר או שהיה משיא את בנו (ח) ואמר אילו הייתי יודע שהוא נעשה סופר או שהיה משיא את בנו בקרוב לא הייתי נודר קונם לבית זה שאני נכנס ונעשה בית הכנסת אמר אילו הייתי יודע שהוא נעשה בית הכנסת לא הייתי נודר רבי אליעזר מתיר וחכמים [ה]אוסרין: **גמ'** מאי אין נדרים אמר אביי [ו]אם כן אין נדרים ניתרין יפה ורבא

מודים בכבוד רבו שאינו מעמיד דתניא [אבות פ"ד מי"ב] ומורא רבך כמורא שמים הלכך אין פותחין בו: **גמ' מאי אין נדרים אמר אביי אם כן אין נדרים ניפרין יפה.** שאפילו אם מתחילה לא היה נמנע מפני כבוד המקום לא יעיז פניו בכך לפני חכם ויקשה ויאמר אילו הייתי יודע לא הייתי נודר נמצא שאין נדרים מותרין יפה ומשום הכי מודה רבי אליעזר לרבנן שאין פותחין לו בכבוד המקום. ומיהו בכבוד אביו ואמו פליג דרבנן אסרי דסבירא להו לא שנא בכבוד המקום ולא שנא בכבוד אביו ואמו אין אדם מעיז הלכך אין פותחין ורבי אליעזר סבר בכבוד המקום הוא דאין אדם מעיז אבל בכבוד אביו ואמו מעיז הלכך פותחין: ורבא

פירוש אילו היית יודע שקוראין אותך רע לפני המקום כלום היית נודר: **אמרו לו אין נדרים.** וגגמרא מפרש ליה: קונם שאני נהנה לפלוני ונעשה סופר. ולריך לו לפי שהוא כותב שטרות העיר או שמשיא בנו ולריך ליכנס לביתו למופת בנו: **ואין חכמים מודים.** בגמרא מפרש במאי פליגי: ז)**אמרו** לו מת. וגגמרא פריך מת גולד הוא: **ועוד אמר ר' [אליעזר].** קולא אחרת: **מאי אין נדרים.** אמר אביי אין נדרים נתרים יפה. כלומר שבלב מקייים הנדר ומתמת בושת אומר שלבעת כן לא נדר:

רבי אליעזר אומר פותחין לו לאדם בכבוד אביו ואמו. שאומרים לו אילו היית יודע שמבזין אביך ואמך על שאתה קל בנדריה וכדאמרינן (סנהדרין עג.) דקרו לרשיעא בר לדיקא רשיעא בר רשיעא כלום היית נודר. לשון אחר שיאמרו שאתה למדת מהם שאף הם מזלזלין בנדרים: **וחכמים אוסרים.** בגמרא מפרש טעמייהו: **אמר ר' לדוק עד שפותחין בכבוד אביו ואמו פותחין לו בכבוד המקום.** כלומר רבי אליעזר כי היכי דשרי לפתוח בכבוד אביו ואמו שרי גמי לפתוח בכבוד המקום שאומרין לו אילו היית יודע כשנדרת שהיית מיקל בכבוד המקום דהא אמרינן בספרי ג) שהוא כנודר במלך עלמו כלום היית נודר: **אמרו לו אם כן אין נדרים.** כלומר אפי' ר' אליעזר מודה לרבנן דבכבוד המקום אין פותחין דאם אתא דפותחין אין נדרים. ובגמרא מפרש ד) מאי דבר שבינו לבין אביו ואמו כגון שאסרם בהנאתו. ומיהו נהי דמסקינן הכא דאין פותחין בכבוד המקום דוקא בכבוד המקום הוא דאין פותחין משום דאם אתא דפותחין אין נדרים נתרים יפה כדאתא בגמ' שאין שום אדם שיעיז פניו לומר שאפי' היה יודע שהוא מיקל בכבוד המקום היה נודר ואפי' לא היה נמנע לכך מתחלה ישקר לומר כן אבל בכבוד מלוה אחת פותחין וכדתנן לקמן (דף סה:) פותחין לו מן הכתוב בתורה אילו היית יודע שאתה עובר על לא תעשה אם אחיך בלבבך ה) כלום היית נודר משום דמלוה אחת כי הני דמני תנא לא חמירא להו לאינשי כולי האי ואי אפילו אדעתא דהכי היה נודר לא יקשה לומר אילו הייתי יודע שכן לא הייתי נודר והיינו נמי דתנן (לקמן סו.) פותחין בשבועות: **ירושלמי)** הכל

רבי אליעזר אומר פותחין לאדם בכבוד אביו ואמו חכמים אוסרין. אמר רבי אליעזר אומר אם כן אין נדרים. הא גולד ממש הוא: **ר"א מתיר וחכמים אוסרין.** דקסברי אין פותחין בגולד. וכמש"ל מזיר בפ' ב"ש (דף לב:) מפרש דזכיהו חכמים לר' אליעזר והודה להם: **גמ' מאי אין נדרים.** דקאמר (ו) לן רבי לדוק לר' אליעזר אין נדרים: **ניפרין יפה.** כדפרשינן לעיל אפילו שאין דעתו להתמרט מתוך שמאיימין עליו כל כך משום כבוד אביו ואמו אומר שמתמרט אבל אין מתמרט לגמרי: אין

מסורת הש"ס

ג) [פי' הר"ן על סוף המשנה בע"ב], ב) מיר לב:, ג) [רש מעוות], ד) מפרש לה הש"ל ומה"ל דבר שבינו כו', ה) [ויקבל יט], ו) [ס"ע ה"ל], ז) ד"ז שייך לקמן ס"ה ל' במשנה קודם ד"ה כתולה, ח) [ל"ל לר"ג].

הגהות הב"ח

(א) במשנה ומודים חכמים: (ב) שם שאינני נהנה כל"ל וכן לקמן: (ג) שם אם בנו בקרוב ואמר אילו הייתי: (ד) רש"י ד"ה ר' אליעזר וכו' שאומרים לו אילו היית יודע שיאמרו על אביך: (ה) ד"ה וחכמים וכו' לו דעת לומר שיתחרט הש"ל ואח"כ מ"ה אמר ר' לדוק עד וכו' ל"ל שיכולים לפתוח וכו' בגמרא מפרש לה הש"ל: (ו) ד"ה פותחין וכו' בשעת נדרו ועדיין ועתידין לבוא: (ז) ד"ה מאי וכו' דקאמר ליה ר' לדוק לר' אליעזר הש"ל:

פירוש הרא"ש

רבי אליעזר אומר פותחין לאדם בכבוד אביו ואמו. ואומרים לו אילו היית יודע שיאמרו העולם לאביך ולאמך ראו גדולים שגילולם כמה בנכם קל בנדריה ומגלאת מזלזל בכבודם כלום היית נודר: וחכמים אוסרים. דמיישינן שמא משקר כי הוא בוש לומר שלא היה מניח בשביל כבודם ומגלה שאכם מתיר נדר זה בלא תרטה ומיירי שאינו מתמרט מעיקרא דקי"ל פותחין בתרטה ואין לריך למצוא לו פתח כשהוא מתמרט מעיקרא: **יפתחו לו בכבוד המקום.** לא להקשות על דברי ר"א כי היכי דפותחין בכבוד אביו ואמו ולא מייישינן שמא ישקר יפתחו לו גמי בכבוד המקום ויאמרו לו אילו היית יודע שמקרא רע לפני המקום כלום היית נודר: **אמרו לו.** השיבו חכמים לדברי אליעזר מהא לא תפיגון דאף ר"א מודה בהא דודאי ישקר דלא חליף אינש כולי האי שיאמר שלא היה מניח בשביל זה ולא דמי לרשב"ג ה) דאפשר להוא גברא יש בוטה כמדקרות חרב ולהא דאמרי' בריש ערבה נדרים (לעיל כב.) דפתחינן בטיפיה דר' נתן המקיימו כאילו מקייב עליו קרבן דהייגו כבוד המקום דהתם אומר לו מן הספוקים כהך דתנן במתני' (לקמן סה:) שעונר על לא תעשה ולא תקום ולא תעור אבל היכא שמזהיר לו כבוד המקום אז ודאי משקר: **בדבר שבינו לבין אביו ואמו.** כגון שהדיר אביו: **ועוד אמר ר"א.** קולא אחרת בנדרים פותחין בנדרים בגולד כגון דבר שאינו מלוי וגולד ונתחדש אחר שנדר ואילו ידע מעיקרא שיתחדש דבר זה לא היה נודר: **וחכמים אוסרים.** דטעמא דחרטה משום שע"י חרטה נעקר הנדר מעיקרו וכדבר שאינו מלוי אינו נעשה נדר טעות מעיקרו כי היכא דבשביל זה לא היה מניח מלידור כי היה סבור שלא יבא לעולם: **ונעשה סופר.** תלמיד חכם והכל לריכין לו: **והיה משיא את בנו.** כגון שהדירו לזמן ולא היה סבור שישיא את בנו בתוך זומן ויעכבו לילך לחופת בנו: גמ' **א"ב אין נדרים נשאלין לחכם.** דפתיחה דבכבוד המקום שייכא בכל הנדרים ואם יפתחו לו בכבוד המקום כשידור פעם אחת לא יבא לחכם להתיר לו אלא יפתח זה הפתח לעצמו והוא אינו יודע דהוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו:

עין משפט נר מצוה

א) א מיי' פ"ו מהלכות שבועות הל' י' ופ"ד מהל' נדרים הל' ה סמג לאוין רמב עוש"ע י"ד סימן רכח סעיף יא:

ב) ב מיי' פ"ו מהלכות שבועות הל' ה עוש"ע י"ד שם סעיף י:

ג) ג (מיי' שם) טוש"ע י"ד שם סעיף יא:

ד) ד ה מיי' שם הל' יב [וסי"ח מהל' נדרים הל' ה] טוש"ע שם סעיף יב: ה) ה (מיי' שם) טוש"ע שם סעיף י:

מוסף רש"י

אם כן אין נדרים. רבנן קאמרי לרבי אליעזר, אם כן שפותחין בכבוד אביו ואמו (ראש"ה בשמה). פותחין בגולד וחכמים אוסרין. דקסברי דבר שבא לעולם בשעת הנדר יכול לומר לדעת כן לא הייתי נודר, דהוה ליה למיסק אדעתיה, דבר שלא בא לעולם בשעת הנדר אין יכול לומר לדעת כן דהוי עתיד לא הייתי נודר (שם).

תוספות

רבי אליעזר אומר פותחין לאדם בכבוד אביו. כלומר אילו היית יודע שאומרים עליך לאביך ולאמך ראיתם בנכם קל בנדריה ויתבייש וי"מ שיאמרו העולם אוי לאב ולאם שהגדילו בן שקל בנדריה כזה: וחכמים אוסרין. דמיישינן שמא יתביש ויאמר מדעת כן לא נדרתי ושקר: **אמר ר"א בר צדוק.** רא"ה לדברי חכמים: עד שפותחין בכבוד אביו יפתחו בכבוד המקום.

ורבא אמר אם כן אין נדרים נשאלים לחכם. אם כן דפותחין לו בכבוד המקום לא יהו נדרים נשאלים לחכם שכל אחד ואחד פותח פתח זה לעצמו שהרי פתח זה ראוי לכל הנדרים. וקשיא לן לי מהאי טעמא מודה רבי אליעזר בכבוד המקום אמאי פליג בכבוד אביו ואמו דהא איכא למימר גמי להאי טעמא ואפשר דס"ל לרבי אליעזר דאיכא נדרים דקילי כולי האי שאין לאביו ולאמו זלזול בהן והני ליכא למפתח בהו בכבוד אביו ואמו הלכך כיון דכל נדרים לא סגי להו בהאי פתחא בנדרים דסגי להו גמי פותחין כדמסקינן בשמעתין ורבנן סברא להו דאם איתא דפותחין לכולהו נדרי סגי ואם כן אין נדרים נשאלין לחכם הלכך בכולהו אין פותחין: **עוד אפשר לי לומר** דה"ק אמר אביי א"כ אין נדרים מותרין יפה ומש"ה מודה ר' אליעזר לרבנן בכבוד המקום ופליג בכבוד אביו ואמו בההוא טעמא גופיה וכדאתינא לעיל דרבי אליעזר לא חייש לטעמא דאין נדרים מותרין יפה ורבנן חייש. ורבא פליג עליה ואמר אין בכבוד המקום קושטא קאמרת דאיכא למימר לאין נדרים נתרין יפה ומשום הכי כולי עלמא מודו דאין פותחין בו אבל בכבוד אביו ואמו אפילו רבנן לא חייש ביה לאין נדרים נתרין יפה דהא תנן דלכבוד מלוה אמת פותחין וכדאתינא במתני' וכבוד אביו ואמו גמי לא שנא אלא טעמייהו דרבנן דאסרי בכבוד אביו ואמו משום דאם איתא דפותחין כיון דבהאי פתחא סגי לכולהו נדרי אין נדרים נשאלין לחכם ור' אליעזר לא חייש להאי טעמא כלל: **תנן ומודים חכמים לר"א וכו' כיון דאיתלף ליה הא איתלף.** כיון שמתחלה הועז פניו לאסרן בהנאתו איתלף וכשפותחין לו בכבודן לא משקר ומש"ה פותחין דליכא למימר **פותחין.** והא איכא למימר דכיון דידע דפותחין לו בכבוד אביו ואמו אף הוא יפתח לעצמו ולא ילך אצל חכם: **כיון דכל נדרי לא סגיא להו בלא חכם.** שהרי בשאר נדרים אין פותחין בהם בכבוד אביו ואמו ומתוך שאינו יודע למצוא בהן פתח צריך הוא שילך אצל חכם ה"נ פותחין שמתוך שהורגל ליך אצל חכם אף בנדרים הללו ילך אצלו: ד)**מתני' ועוד אמר ר' אליעזר פותחין בנולד.** אע"ג דאפסקוה רבנן למלתיה דר"א ליכא למידק מאי ועוד אע"ג דדייק הש"ס הכי בפרק עושין פסין (עירובין דף כג.) דשאני הכא דהוי להתירא וכתא דהתירא אליס טובא ומשום הכי אף על גב דאפסקוה רבנן למלתיה קתני ועוד: **וחכמים אוסרים.** משום דפתח דשכיח הוא דמשוי ליה לנדר נדר טעות אבל נולד לא: **ונעשה סופר.** ונריך לו תמיד או שהיה משיא את בנו ורגילין לאכול בסעודת הנשואין: **רבי אליעזר מתיר וחכמים אוסרין.** משום דנקט בני טובא הדר ותנא דבכולהו ר' אליעזר מתיר וחכמים אוסרין: **גמ' מאי טעמא דרבי אליעזר.** דאילו רבנן מסתבר טעמייהו דכתינא במתני': **כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך.** אף על גב דיתרו השביע למשה כדכתיב ויואל משה לשבת את האיש ויתן לו את צפורה [שמות ב] אפילו הכי משה רבינו לא היה נשבע אלא מתוך שהיה ירא מדנין ומחבירם ולפיכך פתח לו הקב"ה כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך: **ורבנן מאי טעמייהו.** מאי עבדי בהאי קרא: **קסברי הנהו מי מתו.** בתמיה: **כל מקום שנא' נגיס ונגיס אינן אלא דתן ואבירם.** נגיס שני אנשים עברים נגיס (שמות ג) נגיס כדכתיב (שם ה) ויפגעו את משה ואת אהרן נגיס לקראתם ולא ידעינן מאן מינהו אלמא אותן אנשים שהיו נגיס שהלשינו למשה דתן ואבירם היו והם עלמם היו בעדת קרח ושמע מינה דלא מתו: **אלא אמר ריש לקיש שירדו מנכסיהם.** והכי מפרשי ליה רבנן להאי קרא דכי מתו: **ארבעה חשובים כמת.** כבר פרשתי בפ"ק (דף ז: ד"ה שנא') מנלן דירדו מנכסיהם טפי מחד מהנך ארבעה: **ירושלמי** [עי' פ"ט ה"ד] ועוני לאו נולד הוא אמר רבי זעירא העניות מצויה ותהות לאו נולד הוא אמר רבי אילא התהות מצויה:

תניא

ורבא אמר א"כ אין נדרים נשאלין לחכם תנן ומודין חכמים לרבי אליעזר בדבר שבינו לבין אביו ואמו שפותחים לו בכבוד אביו ואמו בשלמא לאביי דאמר אם כן אין נדרים ניתרין (ו) הכא כיון דאיחצף ליה הא איחצף ליה אלא לרבא דאמר אם כן אין נדרים נשאלין לחכם הכא אמאי פותחין אמרי כיון דכל נדרי לא סגיא להון דלאו חכם הכא נמי פותחין: ועוד אמר רבי אליעזר פותחין בנולד כו': מ"ט דרבי אליעזר אמר רב חסדא דאמר קרא [1]כי מתו כל האנשים והא מיתה דנולד הוא מכאן שפותחין בנולד ורבנן מאי טעמייהו קסברי הנהו מי מייתי והא אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי כל מקום שנאמר נצים ונצבים אינן אלא דתן ואבירם אלא אמר ר"ל שירדו מנכסיהן אריב"ל כל אדם שאין לו בנים חשוב כמת שנאמר [2]הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי ותניא (ו)[3]ארבעה חשובין כמת עני ומצורע וסומא ומי שאין לו בנים עני דכתיב כי מתו כל האנשים מצורע דכתיב [4]אל נא תהי כמת וסומא דכתיב [5]במחשכים הושיבני כמתי עולם ומי שאין לו בנים דכתיב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי

תניא

אלא שירדו מנכסיהם. ונגולד כי הא דעוני מודו רבנן: **ארבעה חשובים כמתים.** ונפקא מיניה למנני עליהו רחמי:

מתנשים עברים נגיס היו דתן ואבירם וכן (שמות ה) ויפגעו את משה ואהרן נגיס כלומר הנלבים פגעו במשה ואהרן והם היו דתן ואבירם אלמא דאמר ריש לקיש שירדו מנכסיהם. וכיון דעניים הם לא היו יכולין להזיק שאין דבריהם נשמעין ועניות לאו נולד הוא דשכיח: עני ומצורע ומי שאין לו בנים. והנהו לא הוו מלורעים דאם נשבירים היו יכולין להזיק למשה אע"ג דמלורעים היו ועוד דאם כן היו משולמין מן המחנה וקומין לא היו דכתיב (במדבר טו) העיני האנשים ההם תנקר ונגיס היו להם דכתיב הם ובניהם [ל"ל ונשיהם ובניהם והיינו קרח פרשת קרח ט"ז פסוק כ"ז] אלא על כרחך עניים היו:

(א) גמ' נתרין יפה הכא כיון: (ב) רש"י ד"ה דכיון דאיתלף וכו' ואי אמר דמתחרט ודאי נתחרט בלבו ופיו ולבו שוין: (ג) ד"ה אמרי וכו' אלא יתיר בעצמו: (ד) ד"ה ורבנן וכו' דהא קמ"ל וכו' אלא שירדו מנכסיהון וכו' והכי קאמר וכו' ואהכי אמרי: (ה) ד"ה אינן אלא דתן וכו' בשעת הנדר והיו כמתים דלאו נולד הוא הס"ד:

תוספות

אין נדרים נשאלין לחכם. אם פותחין בכבוד המקום אלא תרטה אחרת כל אחד ואחד יתיר נדרו בפ"ע ואמי לגלולי: כיון דאיחצף חציף. וליכא למימר כן יהיה בלבו לקיים הנדר בכל ענין דכיון דאלף כולי האי לא יתביש לומר שנדר בכל ענין כו': **אלא לרבא דאמר אין נדרים נשאלין לחכם.** לפי שאין התקם מוצא תרטה אלא מגוף הנדר הכא אמאי פותחין שהרי תרטה זאת אינה מגוף הנדר ויש לומר דבכל נדרים לא יצאל לחכם: כיון דבכל נדרים **לא** סני **בלא** חכם. דלא אמרו רבנן לפתוח בכבוד אביו ואמו ס"ל כזה לא יטעה וילך אצל חכם: ועוד **אמר רבי אליעזר.** קולא אחרת בנדרים והכא לא פרכינן כיון דאפסקו רבנן אמאי תנא ועוד כדפרך פרק שני דעירובין (דף נג.) דכיון דקולא היא אית ליה שפיר למתני' ועוד דלא פריך הכי אלא גבי מומרא (אלא) לפי שאין מידוש לחמיר: **פותחין** בנולד **וחכמים אוסרין.** פי' דבשביל הנולד אין נעשה הנדר נדר טעות וטעמא דכל תרטה דע"י תרטה נעשה הנדר טעות ובטל מעיקרו: **מאי טעם** דרבי אליעזר. דמסבירא ים לנו לומר דאין פותחין בנולד: כי מתו כל האנשים. משה נדר שיצא אצל חמיו במדין לפי שהיה ירא לשוב למצרים מפני דתן ואבירם ופתח לו הקב"ה פתח ממה שמתו ומיתה הוי נולד: ורבנן. פי' היכי סברי מתו בתמיה כל מקום שנאמר נגיס כדכתיב שני אנשים נגיס נגנבים דכתיב ויפגעו את משה ואת אהרן נגבים וה"פ אותם שהיו נגבים פגעו במשה ואהרן וכל מקום לאו דוקא דאינו כתוב במקום אחר דאי משום דכתיב ודתן ואבירם יצאו נגבים הרי הוא מפרש בהדיא ולא אינעריך ליה:

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֹׁב מִצְרָיִם כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְּשִׁים אֶת נַפְשֶׁךָ:
שמות ד יט
2. וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הָבָה לִּי בָנִים וְאִם אַיִן מֵתָה אָנֹכִי:
בראשית ל א
3. אַל נָא תְּהִי כְּמֵת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ:
במדבר יב יב
4. בַּמַּחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם:
איכה ג ו

מוסף רש"י

שירדו מנכסיהן. כמנדר, לרבנן, והוי נדר בטעות, ולר' אליעזר ירדו אחר שנדר ופותחין בנולד (ראונ"ד: בשמו).

פירוש הרא"ש

בשלמא לאביי דאמר א"כ אין נדרים נתרין יפה. והיינו גמי טעמא דמכמיס בכבוד אביו ואמו: **הכי נמי כיון דאתצפיה אתצפיה.** דכיון שהתליף פניו לנדיר אביו ואמו ג"כ בשמא התרה גמורה אם אין לו תרטה גמורה יתליף פניו ויאמר שלא היה מגיע בשביל כבודם: **הא אכאי פותחין.** הכי גמי איכא למימר שיפתח לעצמו ומשני כיון דאמר נדרים אין פותחין בכבוד אביו ואמו לא אתי למטעי כי אין חלוק בנדרים וכמו שנדר אחר ריך לא לפני חכם גם ביה ילך לפני חכם: מ"ש ר' אליעזר. דמסתבר טעמייהו דרבנן דפתיחת נולד לא הוי תרטה מעיקרא: **כי מתו כל האנשים.** משה נדר בשבת במדין וזכ[ו] לשוב למצרים ופתח לו הקב"ה פתח שאם היה יודע שמתו שוראו לא היה נדר ותע"פ שנדר ליתרו תמיו מכל מקום עיקר הנדר היה משום דבלאו הכי לא היה רשאי לשוב למצרים מפני שוראו: **קסברי הנהו מי מתו.** המקום שנאמר נצים ונצבים **אינם אלא** דתן **ואבירם.** שכן מלינו בהם (במדבר כו) אשר הלו וכתיב (שם טו) יצאו נצים הלכך שני

(ו) ע"ז ה. ע"ש [ועיל ז:]. (ז) [במדבר ל], (ח) [שם סה.], (ט) [פי' המשנה שיין לע"ז].

אין מפירין לו. לנודר אלא בפניו של מדיר: **במדין לך.** מהו במדין לך אלא הכי קא"ל במדין נדרת לפני יתרו לך והתם בפני יתרו שאין מתירין לו לאדם אלא בפניו ויתרו הדירו למשה אלא לשוב מצריים מפני אותן אנשים המבקשים להורגו ואמר (י) רבי תלמיד חכם מיפר לעצמו: **ארגכא היה.** שאינה מבושלת. ואית דאמרי היה ממש שאכל אותה כשהיא חיה: **הוה מלטטר לדקיהו בגופיה.** שהיה רולה לגלות הדבר (כ) שיהו מבזין אותו בני העולם: **איפשיל אשבועתיה.** נשאל על שבועתו: **מאי עבדיהו.** דשריתון ליה מ"ט לא אמריתון ליה לדקיהו דלא מציתו למשריה אלא בפניו: **מתני' שהן כנולד.** דדמו לנולד אבל הן ממש אינן נולד ופותחין בהן: **שאביה רע.** תולה נדרו (ל) בדעות אביה מכלל דאי לא הוה רשע היה נושא אותה: **או שעשה תשובה.** דהיינו נולד פותחין בה ואומר לו בשעת תרטה אילו היית יודע שאביה עושה תשובה כלום היית נודר והוא אומר לא. וה"ג מכלל ונחש: **גמ' מה נולד הוא.** דהוי נולד גמור ומאי קאמר אינו כנולד: **אמר רב הונא נעשה כאולה נדרו בדבר.** בדשעת אביה דמשמע כל זמן שאביה בחיים דודאי אם אמר שאיני נושא את פלונית אמתם ודאי כדקאמרת השתא דאמר שאביה רע לפי שהוא רשע אינו נושא את בתו והכי פותחין לו לומר אילו היית יודע שמת: **ורבי יוחנן אמר.** לא הוי נולד כלל בשעה שנדר כבר מת (מ) והכי פותחין לו דכבר מת בשעה שנדר והוה ליה בטעות. והא דאמר במתני' שהן כנולד דדמו לנולד פותחת:

מתיב

תניא (ל) *המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא (ג) בפניו מנה"מ אמר רב נחמן דכתיב [1] ויאמר ה' אל משה במדין לך שוב (ג) מצרים כי מתו כל האנשים אמר לו במדין נדרת לך והתר נדרך במדין דכתיב [2] ויואל משה אין אלה אלא שבועה דכתיב [3] ויבא אתו באלה (מ) וגם במלך נבוכד נצר מרד אשר השביעו באלהים (חיים) מאי מרדותיה אשכחיה צדקיה לנבוכד נצר דהוה קאכיל ארנבא חיה א"ל אישתבע לי דלא מגלית עילוי ולא תיפוק מילתא אישתבע (כ) לסוף הוה קא מצטער צדקיהו בגופיה איתשיל אשבועתיה ואמר שמע נבוכד נצר דקא מבזין ליה שלח ואייתי סנהדרין וצדקיהו אמר להון חזיתון מאי קא עביד צדקיהו לאו הכי (נ) אישתבע בשמא דשמיא דלא מגלינא א"ל איתשלי אשבועתא [א"ל מתשלין אשבועתא] אמרי ליה אין אמר להו בפניו או אפילו שלא בפניו אמרי ליה בפניו אמר להון ואתון מאי עבדיתון מאי טעמא לא אמריתון (ד) לצדקיהו מיד [5] ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון אמר רבי יצחק (פ) ששמטו כרים מתחתיהם: מתני' רבי מאיר אומר יש דברים שהן כנולד [2] ואינן כנולד [7] ואין חכמים מודים לו כיצד אמר קונם (ו) שאני נושא את פלונית שאביה רע אמרו לו מת או שעשה תשובה קונם לבית זה שאני נכנס שהכלב רע בתוכו או שהנחש בתוכו אמרו לו מת הכלב או שנהרג הנחש הרי הן כנולד (ו) ואינו כנולד (ט) ואין חכמים מודים לו: גמ' קונם שאני (נכנס לבית זה שהכלב) וכו' מת נולד הוא א"ר הונא נעשה כתולה נדרו בדבר ור' יוחנן אמר (מ) (י) כבר מת וכבר עשה תשובה (מ) קאמרי ליה*

מתיב

תניא המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו. מיכא מ"ד דדוקא כשהנדר לצורך חבירו כגון שנדר משה ליתרו ליסב עמו להנאתו וכשבועת צדקיהו לנבוכד נצר דמייתי בסמוך שהיתה למועלתו כדי שלא יבזוהו אבל נדר שנדר שלא לצורך חבירו מתירין לו שלא בפניו. ומסתברא דהא מילתא תליא במאי דפליגי בירושלמי (ו) בטעמא דאין מתירין לו אלא בפניו דאיכא מ"ד התם דטעמא דמילתא מפני הבושה כלומר שיתביש מחבירו שהנדר היה להנאתו ועכשיו רולה שיתירו לו והאי טעמא לא שייך אלא כשהנדר היה להנאתו הא לאו הכי מתירין לו אלא בפניו דאיכא חשדא. ותו איכא בין הני תרי ליפני דלמ"ד מפני החשד כל שהודיעוהו מתירין לו אפילו שלא בפניו דמו ליכא חשדא ולמ"ד מפני הבושה אפי' הודיעוהו דוקא בפניו דכל שלא בפניו ליכא בושה: והיכא דהוי בפניו ובעל כרחו של מחבירו פשיטא דמתירין בנדר שאינו להנאתו של מחבירו אבל בנדר שהוא להנאתו ודאי אין מתירין לו אלא מדעתו וכן כתב ר"ת ז"ל. מיהו היכא שהתירוהו שלא מדעתו אי שרי נדרו או לא צריכא עיונא דבפרק השולח משמע דדיעבד הותר הנדר דאמרי' התם (גיטין לה:) גבי התקין ר"ג שתהא עוברת ליתומים וכו' ל"ש אלא שלא נשאת ופרכינן וליחוש דלמא אזלא לגבי חכם ושרי לה ואי דיעבד נמי לא מהני כי אזלא גבי חכם מאי הוי להא נדר אלמנה להנאת יתומים הוא אלא ש"מ דאפי' להנאת חבירו כל שהתירוהו בדיעבד מותר וה"ג מדשרו ליה סנהדרין לנדקיהו ואי אפילו בדיעבד אינו מותר היכי הוי שרי ליה לנדקיהו לגלוי מילתא משמע דיעבד שרי. וכ"ת אכתי קשיא דנהי דיעבד שרי לכתחלה מיהו אסור והיכי שרו ליה סנהדרין לנדקיהו איכא למימר דלדבר מצוה מתירין ולדקיהו הוה מצטער ביותר כשלא היה יכול לגלות ומתבטל ע"י כך ממלאכת שמים וגם מצוה שמצוה עליהם להתירו מצוה היא עליהם לקיים וכך תרלו בתוספות ומ"מ משמע דדיעבד מותר דאי לא מאי אהני ליה לנדקיהו מאי דשרו ליה וכדמוכח נמי ההוא דגיטין. ואחרים אמרו שאין אלו ראיות דלעולם אפילו דיעבד אינו מותר שהרי הכתוב לוזה בנדקיהו ומעניינו בדבר כדכתיב וגם במלך נבוכד נצר מרד אשר השביעו באלהים וכן כתב הראב"ד ז"ל ולא ראה מה עלתה בו וכסנהדרין וההיא דגיטין נמי לאו ראיה היא דנדר אלמנה מכיון שנדרה ליתומים מה תועלת יש למינוקות באיסור פירותיה ועוד דהכי קאמרינן דלמא אזלא לגבי חכם ושרי לה ותחשוב להיות מותרת ויתבאר הדבר במסכת גיטין בס"ד: מתני' יש דברים שהן כנולד ואינן כנולד. לפי שהוא כתולה נדרו בדבר דכיון דאמר שאביה רע משמע כל זמן שאביה רע ולפיכך כשמת או עשה תשובה שרי: גמ' נעשה כאולה נדרו בדבר. כדפרישית ומש"ה שרי אפי' בלא שאלת חכם. והכי איתא בירושלמי [פ"ט ה"ג] דאמרינן התם מפני שהוא כתולה נדרו בדבר כאומר קונם שאני נהנה לאיש פלוני כל זמן שהוא שמורים לבא לבנים מותר רבי זעירא בשם רבי יוחנן אף הוא אינו צריך שאלה לחכם: ר' יוחנן אמר כבר מת וכבר עשה תשובה קאמרינן. כלומר שמת קודם נדרו והוה ליה נדר טעות. ול"ע לרבי יוחנן היכי קתני יש דברים שהן כנולד דכיון דכבר מת לא דמי לנולד כלל:

תנא

ו א מר' פ"ו מהלכות שבועות הל' ז ופ"ד מהל' נדרים הל' ה סמג לאוין רמח טוש"ע י"ד סימן רכח סעיף כ:

ז ב מר' פ"מ מהלכות נדרים הלכה ב סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רלב סעיף יט:

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרַיִם כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת נַפְשֶׁךָ:
שמות ד יט
2. וַיּוֹאֵל מֹשֶׁה לְשֶׁבֶת אֶת הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת צִפֹּרָה בִּתּוֹ לְמֹשֶׁה:
שמות ב כא
3. וַיִּקָּח מֵעֲרֵב הַמְּלוּכָה וַיִּכְרֹת אִתּוֹ בְּרִית וַיַּבְא אֹתוֹ בְּאָלָה וְאֶת כָּל אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח:
יחזקאל יז יג
4. וְגַם בַּמֶּלֶךְ בְּבוּכַדְנֶאצַּר מָרַד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוֹ בֵּאלֹהִים וַיִּקַּשׁ אֶת עָרְפּוֹ וַיְאַמֵּץ אֶת לִבּוֹ מִשּׁוּב אֶל יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
דברי הימים ב לו יג
5. יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְּמוּ זִקְנֵי בַת צִיּוֹן הֶעֱלוּ עָפָר עַל רֹאשָׁם חָגְרוּ שַׂקִּים הוֹרִידוּ לָאָרֶץ רֹאשָׁן בְּתוּלֹת יְרוּשָׁלִָם:
איכה ב י

מוסף רש"י

ויואל משה. מדרשו לשון אלה. נשבע לו שלא יחזיר ממדין כי אם כרשותו (שמות ב כא). **ואינן כנולד.** שעושין מהם פתח, שאין להם תורת נולד (ראב"ה בשמו). **נעשה כתולה נדרו בדבר.** כאילו אמר שאיני נושא פלונית כל ימי אביה, דמסיק אדעתיה, הילכך פותחין במיתתו, אבל לעיל הא לא אמר קונם שאיני נהנה לפלוני שאינו סופר, הילכך נולד ממש ואין פותחין בו, דהא לא אסיק אדעתיה אדעתיה (שם). **וכבר מת.** ולא הוי נולד הילכך פותחין בו, דאמר דקאמר שהן כנולד שדומין לנולד (שם).

הגהות הב"ח

(מ) גב' אתו באלה וכתיב וגם במלך: (ב) שם אישתבע ליה לסוף: (ג) שם לאו אכי הוה דאישתבע בשמא דשמיא דלא מגלית א"ל איתשלית אשבועתאי אמר להון מתשלין על שבועתא אמרי ליה: (ד) שם אמריתון ליה לצדקיהו: (ה) שם אמר ר' יצחק מלמד שאמטו: (ו) שם אמר קונם שאיני כל"ל וכן לקמן: (ז) שם ראינו כנולד: (ח) שם ור' יוחנן אמר וכבר מת: (ט) שם קאמרינן ליה: (י) רש"י ד"ה במדין לך וכו' ואמר רבן גמליאל תלמיד חכם אינו מתיר לעצמו. ל"ג עי' לקמן דף פא ע"ב: (כ) ד"ה הוה מלטטר וכו' הדבר בדי שיהיו מבזין: (ל) ד"ה שאביה רע תולה נדרו ברשעות אביה: (מ) ד"ה ור' יוחנן וכו' ואהכי פותחין לו דכיון דכבר מת בשעה שנדר הוה ליה בטעות:

גליון הש"ס

בר"ן ד"ה תניא וכו' דיהיב טעמא. עי' לעיל דף ז ע"ב בר"ן ד"ה נדונו בפניו:

פירוש הרא"ש

המודר הנאה מחבירו. פי' ה"ר אליעזר ממי"ץ שנדר לדעת מחיצו אין מתירין לו אלא בפניו פי' מדעתו כמו אין חכין לאדם אלא בפניו דהיינו מדעתו דכיון דלדעתו נדר אין לחתיר אלא מדעתו מיהו אם התירו שלא בפניו הוא התרה כדחזינן בלדקיהו שהיה לדיק גמור והתיר נדרו שלא בפני נבוכדנצר ואסור לחכם להתירו והם הוצרכו לעשות מפני חימת המלך ולישנא דהמודר הנאה לא משמע שנדר הנאה ממנו בפניו וצריך שיתירו לו לכתחלה בפניו ומפרש טעמא בירושלמי מפני החשד ומפני הבושה דכיון יודע שנדר הימנו אם לא יודע כמו כן בהתרה יחשדנו שמוזל בנדרו וגם צריך שיתביש בפניו בהתרה וכשהוא בפניו מתירו בעל כרחו וא"ל דעתו: מתני' יש דברים שהם כנולד. נראים כנולד ואינן כנולד ופותחין בהן ואין חכמים מודין לו: אמרו לו מת. בגמרא פריך והא מיתה נולד הוא: גמ' מיתה נולד הוא. והיאך א"ר מאיר דפותחין במיתת אביה: נעשה כתולה נדרו בד"א. כאילו פירש כל זמן שאביה קיים הלכך לא הוי נולד אבל תנאי גמור לא הוי כנולד ואינם כנולד מכלל דפותחין לו ומתירים לו אבל בירושלמי גרס שמואל אמר מעוט נדר טעות כבר מת אב כבר מת כלב ר' אילעי בשם ר"ש מפני שהוא כתולה נדרו בדבר כאומר קונם שאני נהנה לפלוני מותר בו ר' זעירא בשם ר' יוסי אף הוא אינו צריך היתר חכם: וכבר מת. אמרו לו כבר מת אביה וכבר עשה תשובה הלכך הוי נדר טעות מעיקרא והכי [פירוש] דמתני' יש דברים שהם כנולד אע"פ שאינן כנולד דגזר ר"מ מת כבר אבל לא מת ואין חכמים מודים לו דלא גזרינן מת כבר אבל לא מת הלכך נדר טעות הוא מעיקרא ואפי' התרה לא בעי:

תוספות

דתנן המודר הנאה מחבירו. שנדר בפניו שלא יהנה ממנו אין מתירין אלא בפניו לכאורה משמע דלפניו היינו דבעי דעתו דקשה דהכא לא שייך שהרי נדר מעצמו שלא יהנה מחבירו ואין שום שכנא שיצערך דעתו להתיר נדרו ל"ל דבפניו אינו אלא מפני החשד ואפילו בע"כ כיון שיהיה בפניו וכן משמע במדין לך והתיר נדרך אפילו בע"כ דיתרו ואתי קוגיא דהכא דטעמא דמפני החשד ובירושל' מפרש שני טעמים אחד מפני החשד שלא יחשדנו שעובר על נדרו ולא נשאל לחכם ולאותו טעם ל"ל דעתו כדפרישית ועוד מפרש טעם אחר מפני בושה שאינו רוצים שיתביש בפניו ה) ושמעתי דטעמא דמפני החשד ודלא כפר"ת דגיטין שמפרש בדבר שעשה לו טובה על ידי הנדר דהכא בנודר הנאה מחבירו דלא עשה:

מדעתו דקאמר המדיר מחבירו: אמרו לו בפניו. וא"ת מה בדעתו של צדקיהו מה היתה מועלת לו ההתרה שלא בפניו וסנהדרין למה התירו לו וי"ל דלצדקיהו היה מצטער ביותר על שלא היה מגלה הסבושה והיה מתבטל ממלאכת שמים והוי כמו לדבר מצוה ועי"ל דמצוה על החכמים לעשות רצון המלך ולדבר מצוה מתירין כדפרישית: כתולה נדרו בדבר. פירוש כמה שהוא רע והוי כמפרש דלקמן שאביה קיים: רבי יוחנן אומר וכבר מת. והוי נדר טעות ומותר בלא הפרה והכי קאמר ר"מ יש דברים שדומה לנולד דדומה כאילו מת אחר הנדר דאיכא למיעבי ואפ"ה לא חיישינן דחיישינן דלמא מיתלף במת אחר הנדר וכן גזרינן כשעשה תשובה אטו היכא דלא עשה: